

היכול ויתור על תורף להפקיעו?

(ע"א 374/71 פרבשטיין נ' מנדלסון, כ"ו פד"י, 1, עמ' 673)

ראובן התם תורף של שטר כעושה, ושמעון התם עליו כערב בערבות. אולם בתורף לא נקבע כל מועד פרעון עתידי ואף לא נקבע בו שמו של הנפרע. התורף נמסר לבנק כבטחון להלוואה אשר הבנק נתן לראובן. לימים החזרה ההלוואה, והבנק החזיר התורף לראובן. ראובן מסרו לשמעון. שמעון מילא בו תאריך פרעון עתידי, הכניס בו את שמו של לוי כנפרע. תמורת הלוואה אשר לוי נתן לראובן נמסר השטר על-ידי שמעון ללוי. ראובן פשט הרגל, ובהגיע מועד פרעונו של השטר הוגשה תביעה על פיו על-ידי לוי בגד שמעון. בית-המשפט העליון, מפי השופט לגדוי, דחה את התביעה, ומהטעם הבא: משהחזיר השטר על-ידי הבנק לראובן, השטר נפקע, שכן בהחזרת השטר האמורה יש משום ויתור המפקיע את השטר, כאמור בסעיף 62 לפקודת השטרות. אמת הדבר, אוחז כשורה עשוי להתגבר על פגם זה, אך לוי במקרה שלפנינו אינו אוחז כשורה.² נראה לנו כי בעניין זה נתפס בית-המשפט העליון לכלל טעות. סעיף 62 לפקודת השטרות קובע כי „אוחז שטר שוויתר בחלותו של השטר או לאחריה על זכויותיו כלפי הקבל ויתור מוחלט וללא תנאי – השטר נפקע”. יסוד חיוני, לתחולת הוראה 8, הינו כי בשעת הוויתור המסמך הוא שטר. במקרה שלפנינו לא נקבע בשטר תאריך פרעון, אך כפי שצויין על-ידי השופט לגדוי, יש להתייחס אל המסמך כבר פרעון עם דרישה.³ אך במסמך שלפנינו לא נקבע שמו של הנפרע. נראה לנו, איפוא, כי בשעת הוויתור (דהיינו, בשעת החזרת המסמך ל„עושהו”) המסמך כלל לא היה שטר, שכן שמו של הנפרע לא נקבע בו.⁴ למיתור לומר כי בנסיבות אלה הבנק כלל אינו אוחז בשטר. אמת הדבר, לאחר שהמסמך הגיע לידינו של שמעון, ולפני שהוא הוצא ונמסר ללוי גרשם בו שמו של לוי כנפרע. מרגע זה ואילך המסמך הפך להיות שטר. אך פעולת רישום זו אינה עושה למפרע את המסמך לשטר.⁵

¹ לא נעסוק במסגרת הערה זו בבעיות המיוחדות של ערבות אולם. כמו כן לא נכנס לשאלת המניעות אשר בית-המשפט העליון עורר, שכן אין מספיק נתונים בעניין זה.

² לא נעסוק בשאלה, עד כמה נכון הוא לפסול את לוי כאוחז כשורה רק משום שהוא הנפרע. כידוע, לא הכל שלמים עם גישה זו: ראה אוטולנגי, היכול הנפרע להיות אוחז כשורה בשטר?, עיוני משפט, כרך א' (1971), עמ' 313.

³ סעיף 9 (א) (2) לפקודת השטרות. לבנו לא שלם עם מסקנה זו. המסמך „זעק להשלמה” לעניין תאריך הפרעון. עולה מצורתו כי עושהו לא השלים מלאכתו. האין לומר כי זה אינו שטר בן פרעון עם דרישה? האין להבחין בין מסמך הזועק להשלמה לבין מסמך שמצורתו עולה בבירור כי העושה לא נתכוון לרשום בו כל תאריך עתידי, (ועל כן הוא בר-פרעון עם דרישה)? על כל פנים, לעניין הערתנו זו נצא מתוך ההנחה, המקובלת גם על דעתו של השופט זוסמן (דיני שטרות, מהדורה רביעית, 1967, עמ' 86), כי השטר שלפנינו היה בר-פרעון עם דרישה.

⁴ ראה ע"א 83/65, דוידוביץ נ' טריטנר, פד"י י"ט (2), 302.

⁵ ראה (1871) *Ex parte Hayward*; 22 L.J.C.P. 187; (1853) *Montague v. Perkins*; L.R. 6 Ch., p. 546. נראה לנו כי בע"א 84/50 המדוסם הכללי האזי כתיב נ'.

ואינה יכולה לעשות למפרע את הבנק (להבדיל מלוי) לאוחז בשטר⁶. גמצא, כי הבנק החזיר לשמעון תורף של שטר ולא שטר. מעשה זה עשוי להחשב כוויתור על פי הדין הכללי. אך לעניין זה אין כל תחולה לסעיף 62 לפקודת השטרות. השטר לא נפקע, ייתכן כי עדיין יש מקום לטענה אפשרית של ויתור על פי הדין הכללי, אך בעניין זה לא דן בית המשפט.

נראה לנו כי הגישה, לפיה השטר לא נפקע במקרה שלפנינו, לא רק שהיא מחוייבת הדין, אלא שהיא מביאה לתוצאה צודקת. כאשר אדם חתם על תורף והוציאו לאחר מכן למי שנטלו כנפרע, מן הדין שישא באחריות שטרית. האירועים שבין החתימה לבין ההוצאה אינם צריכים להשפיע על זכותו של זה שנטל שטר שלם ותקין.

אהרן ברק

⁶ בראורה, ו' פד"י 1147, לא דייק בית-המשפט העליון בהתייחסו לתוקף הרטרואקטיבי של השלמת המסמך.

⁶ לשון אחרת: גם אם להשלמת השטר יש פועל למפרע, הרי שהאוחז בשטר הוא לוי, אך הוויתור נעשה על-ידי הבנק, והבנק אף שהיה מחזיק בשטר לא אחז בו, שכן הבנק לעולם לא היה הגפרע.